

การเสริมสร้าง ประชาธิปไตยในสถานศึกษา

นครินทร์ คำบุชา

โรงเรียนคลองบางกะอี่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2

การศึกษาของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน จึงเท่ากับว่าประชาชนเป็นผู้ปกครองประเทศ ซึ่งคุณภาพการปกครองจะดีเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง นั่นก็คือประชาชน ดังนั้น ถ้าประชาชนมีคุณภาพดี ประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วย เพราะคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพประชาชน ส่วนคุณภาพของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษา เพราะการศึกษาช่วยให้เกิดสติปัญญา คิดพิจารณาตัดสินใจสิ่งใดด้วยความมีเหตุและผล รวมทั้งได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองและเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเอง จึงมักจะติดตามข่าวสารทางการเมือง มีความสนใจทางการเมืองและมีความรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554) กระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยการความสะอาด สร้างแรงบันดาลใจให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำ ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (Coach & Mentor) แสวงหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful Learning) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ มีความเข้าใจในตนเอง ใช้สติปัญญา คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่บ่งบอกถึงการมีสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 มีทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตามระดับช่วงวัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคง การปกครองระบอบประชาธิปไตยสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งคุณธรรมจริยธรรม ปลอดภัย และสมานฉันท์ และปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมือง และคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนไทยทุกคนเพื่อความมั่นคงในชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคม ของตนเอง ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชน หรือประชาชนปกครองตนเอง ประชาธิปไตยจึงไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าประชาชนไม่มีความสามารถในการปกครองกันเองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559)

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้

2. เคารพสิทธิผู้อื่น โดยใช้สิทธิเสรีภาพในระบบอบประชาธิปไตยได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. เคารพความแตกต่าง ระบอบประชาธิปไตยให้สิทธิเสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงมีความแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยก “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

4. เคารพหลักความเสมอภาค พลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน

5. เคารพกติกา พลเมืองต้องเคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกา หากมีปัญหาก็หรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข

6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคม และมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

กิจกรรม “โครงการปลูกจิตสำนึก การร้องเพลงชาติไทย” เนื่องในวันพระราชทานธงชาติไทย (Thai Nation Flag Day) เพื่อสร้างพลเมืองที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

วิธีการส่งเสริมวิถีความเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน

การเรียนภายในห้องเรียน ครูจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศของความอดทนและความเคารพส่งเสริมความนับถือตนเองของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการแสดงออกความคิด เช่นเดียวกับความตั้งใจที่จะฟังคนอื่น ๆ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะก่อให้เกิดเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน โดยการสร้างวัฒนธรรมของประชาธิปไตย ซึ่ง Monika (2010) ได้บอกถึงวิธีการส่งเสริมวิถีความเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน ดังนี้

1. การฟังอย่างตั้งใจ (Willingness to Listen) ครูส่งเสริมให้นักเรียนคนอื่นภายในห้องเรียนรับฟังเพื่อนที่แสดงความคิดเห็นอย่างตั้งใจ และครูแสดงออกด้วยท่าทางที่เป็นมิตร อ่อนโยน เพื่อให้นักเรียนที่แสดงความคิดเห็นอยู่มั่นใจในการแสดงความคิดเห็นของเขา และส่งเสริมให้นักเรียนคนอื่นร่วมแสดงออกท่าทางที่เป็นมิตร สร้างรอยยิ้มเป็นกำลังใจให้เพื่อนที่กำลังแสดงความคิดเห็น

2. การเคารพและอดทน (Respect and Tolerance) ครูปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเคารพ แม้ในสถานการณ์ที่นักเรียนไม่เป็นไปตามที่ครูคาดหวัง ซึ่งครูต้องตั้งกติกาภายในห้องเรียนที่ชัดเจน ไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับนักเรียนแต่ละคน เนื่องจากความต้องการของนักเรียนบางคนนั้น อาจขัดต่อความต้องการของผู้อื่น แต่ครูสามารถแก้ปัญหาที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกได้ ภายใต้การตั้งกติกาที่ทุกคนยอมรับ และครูก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษากติกาด้วยเช่นกัน ซึ่งการเคารพซึ่งกันและกันในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกันภายในห้องเรียน และมีพื้นที่ให้นักเรียนสามารถเสนอความช่วยเหลือในกรณีที่มีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น ภายใต้การจัดการเรียนการสอนขณะนั้น โดยใช้ข้อตกลงภายในห้องเรียน

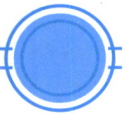
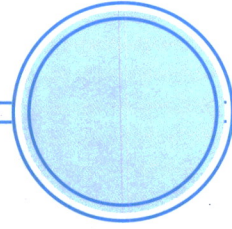
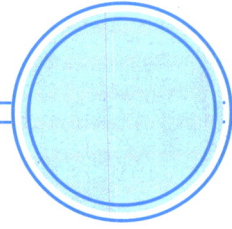
3. การส่งเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Trust in the Ability of Oneself) การที่ครูเน้นย้ำว่าทุกคนในห้องเรียนเป็นคนสำคัญ โดยผ่านการให้กำลังใจในการเรียนหรือการทำงานร่วมกัน ซึ่งการรับรู้ว่าเป็นคนสำคัญจะส่งผลดีต่อพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมาให้เห็น และจะเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนเอง

ซึ่งการกระทำของครูจากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเป็นส่วนที่ส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยในห้องเรียนได้จริง หากแต่ต้องใช้ระยะเวลาแบบค่อยเป็นค่อยไป

การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิถีประชาธิปไตย

การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีวิถีประชาธิปไตย

การนำประชาธิปไตยสู่การปฏิบัติ

การใช้หลักความเสมอภาคกัน ความเสมอภาคกัน หมายถึง ความสามัคคี ประองตองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีความเห็นพ้องต้องกัน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง โดยอยู่บนพื้นฐานความดี ความเป็นจริง ความเป็นธรรม ความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ความเมตตากรุณา รวมทั้งการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการสันติวิธี ซึ่งควรจะต้องร้อยรัดด้วยวิธีการที่ดี ที่จะช่วยประสานเชื่อมโยงและนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดี สานสามัคคีให้เกิดขึ้นในทุกที่ของสังคม การจะสร้างความเสมอภาคกันให้เกิดขึ้น ควรประกอบด้วยแนวคิดหลัก 9 ประการ ได้แก่

1. การเปิดเผยความจริง
2. ความยุติธรรม
3. ความพร้อมในการรับผิดชอบ
4. การให้อภัย
5. การเคารพความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม
6. การยึดหลักสันติวิธีเป็นทางเลือกในการแก้ไขความขัดแย้ง
7. การเปิดพื้นที่ให้ความทรงจำที่เจ็บปวด
8. การแก้ปัญหาในอนาคตด้วยจินตนาการ
9. การยอมรับความเสี่ยงทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน

การประชุมคณะกรรมการสถานักเรียน ปีการศึกษา 2564

“พลเมือง” ที่มีความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตน เป็นสิ่งสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ การพัฒนาสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตย ต้องเริ่มจากการปลูกฝังเยาวชนผ่านการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา โดยจะต้องยกระดับการพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดเจตคติที่ดีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ให้เป็นทรัพยากรบุคคลของประเทศที่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองตามกฎหมายในบ้านเมืองอย่างเหมาะสม เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). *คู่มือสถานักเรียน*. <http://www.kruchiangrai.net/wp-content/uploads/2018/05/คู่มือ-สถานักเรียน.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้*. http://academic.obec.go.th/images/document/1603180137_d_1.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2554). *พัฒนาประชาธิปไตย ... พัฒนาการเมืองไทย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Monika, V. (2010). How to Live Democracy in the Classroom. *Education Inquiry*, 1(4), 367-380.

